

Geweld uit naam van de familie-eer bij migranten van Syrische komaf

Wat zag de politie in 2021?

Janine Janssen, Willem Timmer, Jolanda van Marrewijk & Hans Bentvelzen

1 Inleiding

Bij het verschijnsel ‘eengerelateerd geweld’ (dat hierna nader zal worden toegelicht) speelt de vraag of en in hoeverre religie daar een rol bij speelt.¹ Toen bij de Nationale Politie bijna twintig jaar geleden op landelijk niveau de fundamenteën voor de huidige politieke aanpak van eengerelateerd geweld werden gelegd, kreeg de politie met name casuïstiek onder ogen waarbij mensen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond waren betrokken.² Inmiddels spelen de meeste zaken zich af onder de Syriërs die zich in Nederland bevinden. Hoewel een kleine groep mensen met een Syrische achtergrond al lange tijd in Nederland gevestigd was, werd de politie aanvankelijk met relatief weinig casuïstiek in hun kringen geconfronteerd.³ Dat is inmiddels wel anders. Het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de Nationale Politie publiceert jaarlijks een overzicht van de eigen activiteiten en kenmerken van zaken die bij dit centrum onder ogen worden gebracht. In 2021 werd duidelijk dat de meeste zaken zich tegen een Syrische achtergrond afspeelden:⁴ bij ruim een vijfde van de in totaal 628 zaken die in 2021 bij het LEC EGG binnenkwamen, waren mensen met een Syrische achtergrond betrokken.⁵ De afgelopen jaren is de migratie van Syriërs sterk toegenomen. Eind 2015 begon deze op te lopen.⁶ De belangrijkste reden hiervoor was het geweld in Syrië. In 2016

1 J. Janssen, ‘De rol van religie bij het afbakenen, verklaren en aanpakken van eengerelateerd geweld’, *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid* 2013-1, p. 5-15.

2 J. Janssen, *Focus op eer. Een verkenning van eerzaken voor politieambtenaren en andere professionals*, Den Haag: Boom criminologie 2017.

3 Zo ontstond er in de jaren zestig van de vorige eeuw in Twente al een Syrische gemeenschap bestaande uit mensen die toen ‘gastarbeiders’ werden genoemd en uit vluchtelingen. De leden waren Syrisch-orthodoxe christenen. In 1977 werd de eerste Syrisch-orthodoxe kerk van Europa in Hengelo geopend en in 1981 volgde een klooster in Glane. Zie www.tubantia.nl/hengelo/hanna-challmalegde-de-basis-voor-de-syrisch-orthodoxe-gemeenschap-in-twente~a7d69ac5/.

4 Bij de eengerelateerde zaken die de politie in het algemeen en het LEC EGG onder ogen krijgen, zijn zowel eerstegeneratiemigranten betrokken als reeds langere tijd in Nederland gevestigden. Het komt ook voor dat betrokkenen inmiddels over de Nederlandse nationaliteit beschikken. Omwille van de zorgvuldigheid wordt om die reden doorgaans gesproken over bijv. een zaak in een ‘Syrische context’ of met een ‘Syrische achtergrond’ in plaats van over een ‘Syrische zaak’. Vanwege de leesbaarheid wordt in deze bijdrage ook het kortere ‘Syrische zaak’ gebruikt.

5 LEC EGG, *Terugblik op 2021. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*, Den Haag: LEC EGG 2022.

6 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/39/syrische-immigranten-wonen-verspreid-over-nederland.

was meer dan de helft van de bevolking op de vlucht geslagen.⁷ Aanvankelijk zochten mensen nog een goed heenkomen in de regio, maar sinds 2015 zijn steeds meer Syriërs naar Europa vertrokken. Een van de reisbestemmingen is Nederland. Mensen met een Syrische nationaliteit vormden in Nederland in 2021 de grootste groep asielzoekers met bijna 34% (8380) van het totaal. Dat aantal is meer dan een verdubbeling ten opzichte van een jaar eerder. De stijging van het aantal nareizigers in 2021 komt vrijwel volledig door mensen met een Syrische nationaliteit: 6440 Syrische familieleden reisden vorig jaar naar Nederland, bijna twee derde van alle nareizigers. In vergelijking met een jaar eerder steeg het aantal Syrische nareizigers met 4980 personen.⁸

Gezien het gegeven dat het aantal mensen van Syrische komaf in de Nederlandse samenleving groter is geworden, is het niet vreemd dat zij ook meer in beeld komen bij Nederlandse instanties zoals de politie. In een groeiend aantal zaken lijkt daarbij sprake te zijn van eerdergerelateerd geweld. Wat is er aan de hand en welke rol speelt religie daarin? Over die vraag gaat deze bijdrage.

In paragraaf 2 wordt kort uitgelegd wat onder geweld in naam van de familie-eer wordt verstaan. Hierbij wordt uitgegaan van een uitleg gebaseerd op de casuïstiek die in de afgelopen jaren aan het LEC EGG is voorgelegd. Ook wordt kort stilgestaan bij de vraag hoe religie zich verhoudt tot het ontstaan van eerdergerelateerd geweld. In deze paragraaf wordt eveneens beschreven wat de taken van het LEC EGG zijn en hoe casuïstiek daar binnenkomt. In paragraaf 3 wordt concreet ingegaan op de vraag wat het LEC EGG in 2021 heeft waargenomen met betrekking tot zaken waarbij rekening wordt gehouden met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld en waarbij mensen met een Syrische achtergrond betrokken waren. Allereerst wordt op een aantal punten een vergelijking gemaakt tussen deze Syrische zaken en het totale aantal zaken dat in dat jaar bij het LEC EGG binnenkwam. In welke delen van het land speelden de zaken zich af?⁹ Hoe werden die zaken bij het LEC EGG onder de aandacht gebracht en hoe werden ze in eerste aanleg gelabeld (bijvoorbeeld als mishandeling of als bedreiging)? In het tweede deel van paragraaf 3 wordt een verdieping gemaakt. Van de 138 zaken met een Syrische achtergrond zijn 75 dossiers nader bestudeerd om zo een betere indruk te krijgen van de aard van het conflict. Ook komen wij dan terug op de vraag over de mogelijke rol van religie in deze zaken. In paragraaf 4 wordt tot slot nog eens teruggeblikt. Welke indrukken levert de analyse uit paragraaf 3 op? Wat zijn de beper-

7 www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/13/about-six-in-ten-syrians-are-now-displaced-from-their-homes/; zie ook L. Ballcells & J.A. Stanton, 'Violence Against Civilians During Armed Conflict: Moving Beyond the Macro- and Micro-Level Divide', *Annual Review of Political Science* 2021, p. 45-69.

8 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/05/asielinstroom-2021-vooral-tweede-helft-van-het-jaar-toegenomen; zie ook C. Huisman, H. Nicolaas & J. Ooijevaar, 'Demografie', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 29-52.

9 In Nederland is de veiligheidszorg decentraal georganiseerd: dat betekent onder meer dat lokale eenheden van de politie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van politietaken en samenwerking met lokale partners. Voor de aanpak van zaken – zo ook van eerdergerelateerd geweld – is het van belang om te weten wat er op lokaal niveau speelt.

kingen van deze analyse en waarom verdienen de eer en andere problematiek in de Syrische context verdere aandacht?

2 De rol van het LEC EGG bij de aanpak van eergerelateerd geweld

Voordat wij in kunnen gaan op de vraag wat de Nederlandse politie verleden jaar wat betreft eercasuïstiek onder mensen van Syrische komaf heeft waargenomen, moeten wij kort stilstaan bij de vraag wat in dit verband onder eergerelateerd geweld wordt verstaan en wat de rol van het LEC EGG is bij de waarneming van die zaken.

Wat is eergerelateerd geweld?

Eergerelateerd geweld is een paraplubegrip. Onder deze paraplu worden verschillende vormen van geweld geschaard, uiteenlopend van dreiging tot moord en doodslag. Het geweld kan zich fysiek en/of psychisch manifesteren. Belangrijk is dat het (dreigende) geweld gemotiveerd wordt door (angst voor) eerschending. Eer kan op verschillende maatschappelijke terreinen worden ervaren: in dit verband kan onder meer aan de politiek, de sport, het leger of de onderwereld worden gedacht. Maar in deze bijdrage gaat het vooral om zaken waarbij de eer van de familie in het geding is of dreigt te raken. Dat zijn namelijk de zaken waarop in Nederland de afgelopen decennia in beleid en aanpak het accent is komen te liggen.¹⁰ Met familie wordt hier overigens niet de *nuclear family* bedoeld, het kerngezin bestaande uit ouders en kinderen, maar de *extended family*, dat wil zeggen het kerngezin plus (oud)ooms, (oud)tantes, (achter)neven en (achter)nichten. Bij veel conflicten speelt het aangaan en verbreken van relaties een belangrijke rol. Daar waar familie-eer een belangrijke rol speelt, worden relaties te belangrijk gevonden om aan individuen over te laten. De officiële bezegeling van een relatie in de vorm van een huwelijk dient dan ook begrepen te worden als een verbond tussen twee families. In tabel 1 is dat weergegeven.

10 Zie over de opkomst van de term 'eergerelateerd geweld' en achtergronden in politiek en beleid in Nederland: Janssen 2017.

Tabel 1 *Huwelijkssluiting en betrokkenheid van verschillende families (bron: Janssen 2017)*

>>> Levensloop >>> Levensloop >>> Levensloop >>> Levensloop >>>		
Vóór het huwelijk Individu bevindt zich in de invloedssfeer van familie 1	Het aangaan van een huwelijk Overgang van het individu van familie 1 naar familie 2 Huwelijk is bestendiging van de relatie tussen familie 1 en familie 2	Tijdens een huwelijk Individu bevindt zich in het krachtenveld van familie 1 en familie 2
Aanleidingen tot eerconflicten:		
<i>Seksuele contacten</i>		
– verlies van maagdelijkheid/het ongehuwd aangaan van een seksuele relatie	– het ‘onkuis’ (bijv. niet-maagdelijk voor vrouwen) overgaan van familie 1 naar familie 2	– aangaan van buitenechtelijke relaties
– verkrachting	– verkrachting	– verkrachting
<i>Partnerkeuze</i>		
– Verzet tegen gearrangeerde verlovings/huwelijken	– verzet tegen gearrangeerde verlovings/huwelijken*	– het verlaten van de huwelijkspartner
	– schaking (vrijwillig of onvrijwillig)**	
	– (her)trouwen met een voor de (schoon)familie niet-acceptabele partner	
<i>Zwanger-/ouderschap</i>		
– ongehuwde zwanger-/ouderschap	– het ‘meenemen’ in het huwelijk van kinderen die ‘niet eervol ter wereld zijn gekomen’ (bijv. buitenechtelijke kinderen)	– buitenechtelijke zwangerschappen en kinderen/twijfels over vaderschap
		– discussie over gezag over kinderen/het afpakken van kinderen
<i>Verzet tegen regels</i>		
– verzet tegen regels/autoriteit in familie 1	– verzet tegen regels/autoriteit in familie 1 en 2	– verzet tegen regels/autoriteit in familie 1 en 2

* In het geval een meisje aan een bepaalde familie als bruid is beloofd, maar zij zelf een andere toekomstige echtgenoot op het oog heeft, zijn er niet twee families bij de zaak betrokken, maar drie.

** Officieel is een schaking een ontvoering van een bruid door een man met het doel om te trouwen. In de praktijk komt het echter ook voor dat een stel samen besluit om tot een schaking over te gaan omdat bijvoorbeeld de ouders niet achter een huwelijk staan.

Op basis van de casuïstiek die in de loop der jaren aan het LEC EGG is voorgelegd, blijkt voorts dat, voordat überhaupt sprake is van het aangaan van een relatie, in dit soort families uitgesproken opvattingen leven over eisen waaraan partners

moeten voldoen. Daaraan kan niet zomaar getornd worden, en evenmin aan degenen die deze regels uitdragen, zoals de ouders. Zo wordt het verlies van de maagdelijkheid vrouwen in verschillende groepen nog steeds zwaar aangerekend. Ongehuwd zwanger zijn is dan ook uit den boze. Het komt helaas ook nog voor dat bij een verkrachting het vrouwelijke slachtoffer verwijten worden gemaakt, in de zin dat ze de goede naam van de familie heeft besmeurd. De keuze voor een andere partner dan die de familie in gedachten had, kan eveneens aanleiding tot conflict zijn. Zodra er een partner in beeld komt, krijgen de (aanstaande) partners met twee families en hun opvattingen en regels te maken. Dat blijft ook het geval als een relatie onverhoopt na enige tijd door één of beide partners beëindigd wordt. Het is daarom niet verwonderlijk dat wanneer beide families een belangrijke rol spelen bij de keuzes en acceptatie van partners, zij ook invloed (willen) hebben wanneer een huwelijk ten einde loopt.¹¹

In paragraaf 3 zal bij 75 van de in totaal 138 zaken met een Syrische achtergrond die in 2021 bij het LEC EGG zijn voorgelegd, nagegaan worden waarover binnen families conflicten zijn ontstaan. Geïnspireerd op tabel 1 wordt daarbij gebruikgemaakt van de volgende tweedeling: zaken die voor een formele huwelijkssluiting spelen en zaken die na een formele huwelijkssluiting spelen. Ook wordt de vraag gesteld of er in 2021 andere redenen voor een conflict in beeld kwamen. Alvorens daartoe over te gaan zal nog de rol van religie in deze kwesties worden besproken.

Relatie met religie

In wetenschappelijk onderzoek naar religie wordt dikwijls de ‘formule van Geertz’ aangehaald. Volgens de antropoloog Geertz heeft religie twee functies: het geeft gelovigen een verklaring van hoe de wereld eruitziet, en het biedt een kader van regels die aangeven hoe in die wereld gehandeld moet worden.¹² Samengevat is religie dan een model *van* en een model *voor* de wereld. Deze formule gaat vooral over normen, waarden en leefregels. Verder besteedt onderzoek naar religie aandacht aan vormen van sociale organisatie die geloofsgemeenschappen reguleren. Denk bijvoorbeeld aan een kerk, een synagoge of een moskee, waar niet alleen een bepaalde geloofsleer en bijbehorende leefregels worden uitgedragen, maar waar gelovigen ook elkaar kunnen ontmoeten of om hulp of bijstand kunnen vragen.¹³

Onder migranten in Nederland met een Syrische achtergrond zijn zowel christenen als moslims. In hun theologische doctrines wordt gerefereerd aan de relaties tussen familieleden en met name tussen echtelieden. Paulus schrijft bijvoorbeeld in zijn brief aan de Efeziërs (5:22-33):

‘Vrouwen, wees aan uw man onderdanig als aan de Heer, want de man is het hoofd van zijn vrouw, net als Christus het hoofd is van zijn gemeente, Hij is het, die zijn lichaam in standhoudt. Welnu, zoals de gemeente onderdanig is aan Christus, zo de vrouw aan haar man, in alles.’

11 Janssen 2017.

12 C. Geertz, ‘Religion as a cultural system’, in: M. Banton (red.), *Anthropological Approaches to the Study of Religion*, New York: Praeger 1966, p. 1-46.

13 Janssen 2013, p. 5-15; Janssen 2017.

Op basis van voor deze gelovigen belangrijke teksten kan het recht om met geweld de goede naam van de familie te herstellen niet rechtstreeks gerechtvaardigd worden: een rechtvaardiging voor (eengerelateerd) geweld komt er niet in voor. Maar veel zaken – zoals hiervoor is uitgelegd – die bij het LEC EGG onder de aandacht worden gebracht, hebben te maken met het kiezen of verlaten van een partner en met seksualiteit en zwangerschap buiten het huwelijk. In die voor gelovigen belangrijke teksten kunnen echter wel uitspraken worden gevonden over de manier waarop mannen en vrouwen zich ten opzichte van elkaar horen te gedragen en over de plaats van seksualiteit. In de Koran (4:34) staat de volgende omstreden passage:

‘[d]at mannen zijn opzichters over de vrouwen voor wat God aan de een meer heeft gegeven dan aan de ander en voor wat zij gegeven hebben als bijdrage van hun bezittingen. De deugdzame vrouwen echter zijn de in ootmoed staanden die de verborgenheid behoeden door de behoeding van God. Maar zij van wie gij opstandigheid vreest vermaant haar en vermijdt haar op rustplaatsen en slaat haar. Maar indien zij u gehoorzaam worden zoekt dan geen weg om haar te tuchtigen. God is waarlijk verheven en groot.’

Deze tekst roept veel vragen op. Wat houdt dat in dat mannen opzichters zijn? Wat wordt dan bedoeld met opstandigheid en hoe letterlijk dient dat slaan opgevat te worden? Er zijn gelovigen die dit soort teksten letterlijk opvatten en er zijn gelovigen die dergelijke teksten relativiseren en rekening houden met maatschappelijke veranderingen.¹⁴ Kortom, er is dus wel degelijk een indirecte relatie tussen religie en eengerelateerd geweld doordat aan religies opvattingen over genderverhoudingen en seksualiteit verbonden zijn. In groepen waarin tevens eeropvattingen een belangrijke rol spelen, worden die opvattingen mede gekleurd door morele codes ontleend aan religie.

Zoals gezegd, speelt bij religie ook sociale organisatie een belangrijke rol. Een geestelijk leider is niet alleen van belang om religieuze teksten en de lessen daaruit goed uit te leggen aan gelovigen. Hij of zij kan een positieve rol spelen in de preventie en aanpak van eengerelateerd geweld door uit te leggen dat geweld uit den boze is. Daarnaast heeft het LEC EGG in de loop der jaren ervaren dat geestelijk leiders en sleutelpersonen veel voor families in en/of na een eerconflict kunnen betekenen door het bieden van bemiddeling en begeleiding. Een geestelijk leider heeft als onderdeel van de gemeenschap doorgaans veel langer contact met betrokken families dan de politie, die met name bij (acute) dreiging en geweld in beeld komt. De politie doet in contact met families in nood navraag naar morele en religieuze opvattingen. Die zijn belangrijk om inzicht te krijgen in mogelijke motieven van verdachten en andere betrokkenen. Maar de politie begeeft zich niet in theologische debatten met betrokkenen.¹⁵

14 S. Kausar, S. Hussain & M.M. Idriss, ‘Does the Qur’an Condone Domestic Violence?’, in: M.M. Idriss & T. Abass (red.), *Women, Honour, Violence and Islam*, Abingdon: Routledge 2011, p. 96-113.

15 Janssen 2013, 2017.

Rol van het LEC EGG

Naar aanleiding van een aantal ernstige eierzaken in Nederland – onder meer de schietpartij in 1999 in Veghel waarbij een 17-jarige scholier op vier medeleerlingen en een docente schoot omdat de eer van zijn zus was geschonden,¹⁶ en de moord op mevrouw Gül, die in 2004 voor de vrouwenopvang werd neergeschoten door haar voormalige echtgenoot – werden in de politiek vragen gesteld over eergeerelateerd geweld. De toenmalige minister van Vreemdelingenzaken en Integratie, Rita Verdonk, gaf opdracht tot een pilotproject, dat liep van 2004 tot en met 2006. Teneinde de verzamelde kennis en expertise over eierzaken te behouden en verder uit te bouwen is in samenwerking met de minister van Justitie en de politie op 1 november 2008 het LEC EGG opgericht. Dit centrum speelt een rol bij alle politietaken: opsporing, handhaving, noodhulp, advisering, en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek naar achtergronden van casuïstiek van eierzaken en methoden en technieken voor de politieke aanpak daarvan.¹⁷

De ‘methode LEC EGG’ is daarbij de standaardaanpak van de Nederlandse politie voor gewelddadige eierzaken geworden. De methode bestaat uit drie stappen. Ten eerste is er de herkenning van zaken waarbij eergevoel wellicht een rol speelt bij (dreigend) geweld door middel van ‘rode vlaggen’: sommige vlaggen hebben te maken met aanleidingen tot conflicten (provocaties, bedreigingen en dergelijke), andere met veronderstelde gevolgen van eerherstel (bijvoorbeeld moord, doodslag, suïcide, maar ook vermissingen) en tot slot zijn er rode vlaggen die verwijzen naar sociale achtergronden en culturele codes waaruit is af te leiden in welke mate individuen afhankelijk zijn van hun gemeenschap. Deze rode vlaggen zijn uitgewerkt in een elektronische zoekslag waarmee politieke informatiesystemen in de verschillende regionale eenheden van de Nationale Politie dagelijks worden doorzocht.¹⁸ Dit elektronische sleepnet haalt zaken boven waarbij vragen leven over eer als motief.

Voor die zaken wordt in stap twee een ‘checklist’ ingevuld, dat wil zeggen een itemlijst met open vragen waarmee informatie over sociale achtergronden van betrokkenen wordt verzameld. Lokale eenheden kunnen vervolgens een beroep op het LEC EGG doen bij complexe zaken. Dat geldt overigens ook voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst, het Landelijke Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating, Veilig Thuis, de gespecialiseerde opvang¹⁹ en de Koninklijke Marechaussee. Op basis van de verzamelde gegevens schakelt het LEC EGG eventueel een externe deskundige in, bijvoorbeeld een (cultureel) antropoloog of een arabist, die zijn of haar licht laat schijnen over mogelijke motieven voor (dreigend) geweld.

De derde stap is het maken van een plan van aanpak. De eerste twee stappen – vroege herkenning en informatie verzamelen met de checklist – worden door de

16 De rechtbank stelde vast dat de jongen onder druk van zijn vader de vriend van zijn 15-jarige zus moest doden omdat hij haar mee had genomen naar Turkije (Rb. 's-Hertogenbosch 13 februari 2001, ECLI:NL:RBSHE:2001:AA9954).

17 Janssen 2017.

18 De Nationale Politie bestaat uit één korps, dat onder meer is onderverdeeld in tien regionale eenheden. Zie voor een verdere uitwerking van de organisatiestructuur: www.politie.nl/informatie/organisatiestructuur-nederlandse-politie.html.

19 Namelijk: Sterk Huis (www.sterkhuis.nl/) en Fier (www.fier.nl/).

lokale eenheden uitgevoerd. Bij het maken van een analyse en een plan van aanpak en de inzet van deskundigen kan door contactpersonen voor eerdergerelateerd geweld in de lokale eenheden vervolgens een beroep worden gedaan op ondersteuning van het LEC EGG. Jaarlijks brengt het LEC EGG een verslag uit waarin enkele kenmerken van de aan het centrum voorgelegde zaken worden beschreven.²⁰

3 Resultaten

De zojuist genoemde jaarcijfers van het LEC EGG zijn de officiële politiecijfers over zaken waarbij de politie rekening heeft gehouden met een eermotief. Bekend is wel dat de casuïstiek zich niet alleen onder moslims, maar ook onder christenen voordeed.²¹ Op basis van de hiervoor gepresenteerde cijfers kan echter niet de vraag beantwoord worden waarover conflicten gingen. Daarom zal in het navolgende op kwalitatieve wijze worden ingezoomd op 75 van deze zaken om een beter zicht te krijgen op de aard van het conflict, waarbij gebruikt wordt gemaakt van de op tabel 1 gebaseerde tweedeling vóór of na het officiële huwelijk. Tevens worden enkele achtergrondgegevens gepresenteerd om zo de casuïstiek van wat meer reliëf te voorzien.

Cijfers

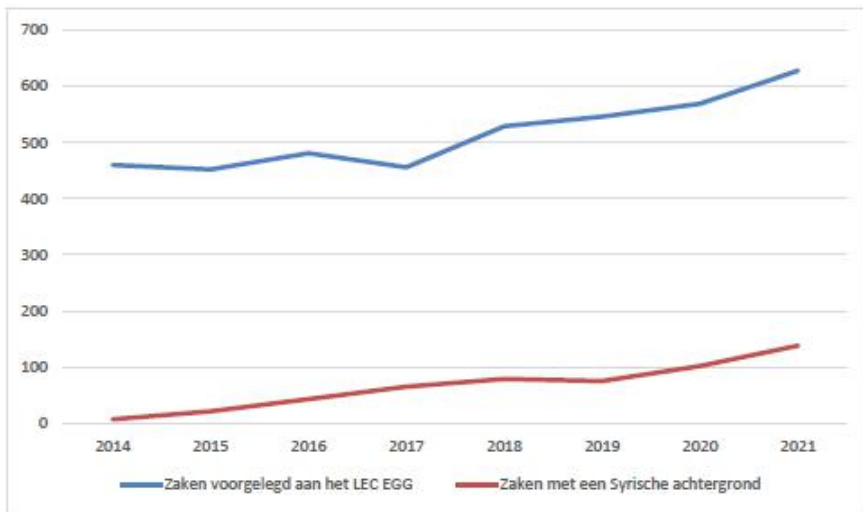
In de inleiding is al aangegeven dat in 2021 zaken met een Syrische context het meest bij het LEC EGG in beeld kwamen. Figuur 1 laat zien hoe in de afgelopen jaren dit aandeel gestegen is.²²

20 Janssen 2017; LEC EGG 2022.

21 Janssen 2013, p. 5-15; W. Huijnk & E. Miltenburg, 'Sociale contacten, waardeoriëntaties en religie', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 130-155.

22 De grafiek is gebaseerd op LEC EGG, *Terugblik op 2017*, Den Haag: LEC EGG 2018; LEC EGG 2022.

Figuur 1 *Zaken met een Syrische achtergrond, afgezet tegen het totale aantal aan het LEC EGG voorgelegde zaken (bron: LEC EGG)*

In 2021 zag het LEC EGG daarnaast veel casuïstiek waarbij mensen van Turkse (20%) en van Marokkaanse (16%) komaf betrokken waren. Hoewel wat betreft omvang van voorgelegde zaken deze drie groepen elkaar niet heel veel ontlopen, kwamen zaken met betrokkenheid van mensen van Turkse en Marokkaanse komaf van meet af aan regelmatig in beeld bij het LEC EGG. Dat was aanvankelijk niet het geval bij de Syrische casuïstiek.²³ De toename van het aantal zaken dat het LEC EGG ziet waarbij mensen met een Syrische achtergrond zijn betrokken, hangt ongetwijfeld samen met de toename van het aantal migranten en vluchtelingen uit Syrië naar aanleiding van de gewelddadige conflicten aldaar. Syrië is overigens een multiculturele samenleving, waarin onder meer Arabieren en Koerden leven, en diverse islamitische en christelijke denominaties. Bij alle Syrische zaken die in 2021 aan het LEC EGG zijn voorgelegd, was bekend dat het in vijf gevallen ging om mensen van Koerdische komaf. In het jaarverslag geeft het LEC EGG geen overzicht van geloofsovertuigingen. Bekend is wel dat de casuïstiek zich niet alleen onder moslims, maar ook onder christenen voordeed.²⁴

23 Janssen 2017.

24 Janssen 2013 p. 5-15; Huijnk & Miltenburg 2018, p. 130-155.

De cijfers van het LEC EGG geven verder inzicht in de locatie waar een zaak zich afspeelt,²⁵ de partij die de zaak bij het LEC EGG onder de aandacht heeft gebracht,²⁶ en de wijze waarop de zaak bij binnenkomst bij het LEC EGG in eerste aanleg is gecategoriseerd (gaat het bijvoorbeeld om een mishandeling of om doodslag?). In het laatste geval ging het bij alle zaken die in 2021 aan het LEC EGG werden voorgelegd in 30% van de gevallen om bedreiging, in 29% van de zaken om mishandeling en in 16% van de zaken om een vorm van dwang. Bij de Syrische casuïstiek zien wij een vergelijkbaar beeld met respectievelijk 34, 24 en 19%.²⁷

Verdieping

Voor dit artikel is ongeveer de helft van de zaken verspreid over 2021 geselecteerd. Zoals al is uitgelegd, is daarbij gebruikgemaakt van de indeling uit tabel 1. Daarnaast is ook additionele informatie verzameld teneinde wat meer achtergrond bij de casuïstiek te kunnen geven: uit eerder onderzoek naar eerzaken in asielzoekerscentra (azc's) bleek dat in een belangrijk deel van de bestudeerde zaken mensen van Syrische komaf waren betrokken, namelijk 14 van de 65 zaken die in de periode 2011-2015 bij het LEC EGG onder de aandacht zijn gebracht.²⁸ In 8 van de 75 zaken woonden op het moment dat de zaak bij het LEC EGG werd voorgelegd de betrokkenen in een azc. Uit het eerdere onderzoek bleek dat zich in azc's niet alleen nieuwe problemen vormden, bijvoorbeeld door het ontstaan van nieuwe relaties, zorgen en stress door het verblijf in de instelling en spanning naar aanleiding van de ontwikkelingen in het land van herkomst.²⁹ In ongeveer een kwart van deze 75

- 25 In 2021 liet het totaalbeeld zien dat de meeste zaken zich in het verzorgingsgebied van de eenheden Den Haag (17%), Midden-Nederland (17%), Oost-Nederland (17%) en Rotterdam (15%) afspeelden. De Syrische casuïstiek speelde zich vooral af in Oost-Nederland (22%), Midden-Nederland (16%), Den Haag (13%) en Noord-Nederland (13%) en in mindere mate in Rotterdam (11%). Het gegeven dat Oost-Nederland prominent vertegenwoordigd is, is niet vreemd, aangezien in het oosten des lands al lang een Syrische gemeenschap bestaat.
- 26 In 2021 werd 74% van alle zaken door lokale eenheden aan het LEC EGG voorgelegd. Bij de Syrische casuïstiek ging het om 72%. Daarnaast legden ook de Immigratie- en Naturalisatiedienst, de gespecialiseerde opvang, het Landelijke Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating en Veilig Thuis zaken voor. Gelet op de vraag welke partij zaken bij het LEC EGG onder de aandacht bracht, worden geen noemenswaardige verschillen gevonden tussen de Syrische en de totale bij het LEC EGG aangebrachte casuïstiek.
- 27 In principe kunnen op een zaak meerdere etiketten worden geplakt: het kan bijv. om zowel belediging als om mishandeling gaan. Bij de totstandkoming van de jaarcijfers wordt echter steeds gekozen voor het gedrag waar de zwaarste straf op staat. In het hiervoor genoemde voorbeeld zou die zaak als een geval van mishandeling zijn gecategoriseerd: zie LEC EGG 2022.
- 28 Deze 65 dossiers maakten 3% uit van het totale aantal zaken (N = 2414) dat in de peilperiode bij het LEC EGG onder de aandacht werd gebracht: J. Janssen & R. Sanberg, 'Eer op de vlucht. Over ergerelateerd geweld in Nederlandse Asielzoekerscentra', *Tijdschrift voor Veiligheid* 2017-2, p. 54-72. Zie ook M. Maliepaard & D. Schans, 'Op de vlucht', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 53-67; J. Dagevos & E. Miltenburg, 'Periode in de opvang', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 68-79.
- 29 Janssen & Sanberg 2017; zie ook: J. Dagevos & M. Maliepaard, 'Oriëntatie op Nederland en op het herkomstland', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 156-173.

zaken zijn er indicaties dat het conflict al vóór de komst naar Nederland is ontstaan. Voor de politie is het natuurlijk buitengewoon moeilijk om in oorlogsgebieden navraag te doen en informatie op te halen en/of te verifiëren. Op één zaak na speelden alle zaken zich in familieverband af. Bij die ene zaak ging het naar alle waarschijnlijkheid om een conflict over een politiek meningsverschil dat op een gewelddadige confrontatie uitliep.

Waarover gingen dan die familieconflicten? In 35 zaken, bijna de helft, ging het om kwesties die zich afspeelden voordat er sprake was van een formele huwelijksluiting. In de overige 39 gevallen ging het om problemen die zich na de huwelijksvoltrekking voordeden: zowel tijdens het huwelijk als bij het beëindigen van het huwelijk. Wat speelde er in die eerste fase? Een aantal voorbeelden uit tabel 1 komt terug, zoals seksueel contact vóór het huwelijk, het niet accepteren van de keuze voor een partner en verzet tegen regels in de familie. Hier volgt een aantal voorbeelden waarbij partnerkeuze, seksueel contact en seksuele oriëntatie een rol spelen:³⁰

- Een meisje van 15 heeft een seksuele relatie. Haar familie is daar achter gekomen. Het meisje heeft getracht zich te verdedigen door te zeggen dat ze verkracht is. De familie heeft vervolgens de jongen bedreigd en mishandeld.
- Ouders accepteren niet dat hun minderjarige dochter omgang heeft met een Nederlandse jongen. Dat heeft geleid tot mishandeling van het meisje door haar familie. Het meisje is weggelopen en bij haar vriendje aangetroffen en is toen ondergebracht bij haar oom en tante. Daar is ze echter ook mishandeld. Inmiddels zit het meisje in de opvang.
- Van een vrouw zijn via sociale media³¹ compromitterende beelden uitgelekt. Ze heeft haar familie kunnen overtuigen dat het om fakebeelden gaat, maar haar familie wil nu dat ze zo snel mogelijk met een goede man trouwt. Maar lukt dat als de beelden nog verder verspreid worden?
- Een vader en een broer mishandelen hun dochter en zus omdat zij haar ervan verdenken omgang te hebben met jongen(s).
- Een minderjarige jongen³² valt op jongens. Hij is bang voor de reactie van zijn ouders als die daar achter komen. Wijzen ze hem af of reageren ze wellicht met geweld? Hij weet het niet.
- Een meisje is bang dat wanneer haar familie er achter komt dat ze lesbisch is, zij met geweld zullen reageren. Tijdens gesprekken met hulpverlening blijkt

30 De voorbeelden worden zo bondig en zonder veel details gepresenteerd om herkenning te voorkomen en anonimiteit van betrokkenen te kunnen waarborgen.

31 Inmiddels speelt het gebruik van sociale media een prominente rol in eerconflicten. Zie voor een overzicht J. Janssen, 'Online en offline eengerelateerd geweld. Over niet zulke nieuwe problemen', in: G. Meershoek, J. Nap & L. van Spijk (red.), *In naam der wat? Reflecties op politie en politiewerk*, Den Haag: Boom criminologie 2021, p. 49-62.

32 Op zaaksniveau wordt gender niet apart geregistreerd als kenmerk van een zaak ten behoeve van het jaarverslag van het LEC EGG. Om die reden zijn in deze bijdrage dan ook geen cijfers over het gender van daders, slachtoffers en andere betrokkenen opgenomen. Hoewel in de praktijk vaak vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders voorkomen, komen toch ook geregeld mannelijke slachtoffers en vrouwelijke verdachten in beeld. Zie ook J. Janssen & R. Sanberg, 'Als de nood aan de man komt. Slachtofferschap van mannen bij eengerelateerd geweld', *Justitiële Verkenningen* 2013-5, p. 61-80.

verder dat er in het gezin seksueel misbruik plaatsvindt, waarvan onder andere dit meisje slachtoffer is geweest.

Daarnaast kunnen er ook andere voorbeelden gegeven worden waarin conflicten ontstaan over het al dan niet zedelijk gedrag van kinderen, bijvoorbeeld over religie en kleding:

- Een minderjarig meisje wil niet meer gelovig zijn en haar familie accepteert dat niet.
- Een meisje wordt jarenlang door haar moeder geestelijk en lichamelijk mishandeld omdat ze onvoldoende zou doen in huis en weigert wijde kleding en een hoofddoek te dragen. De broer van het meisje wordt door moeder in het conflict betrokken. Hij dreigt zijn zusje achterna te komen als ze weg zou lopen. Moeder spreekt erover haar naar Syrië terug te sturen en uit te huwelijken.

Het geweld is dikwijls zowel fysiek als mentaal van aard:

- Een vader mishandelt zijn dochters regelmatig. Ook controleert hij hen voortdurend omdat hij hen te gemakkelijk in de omgang met jongens vindt. Naar aanleiding van het geweld thuis is vader al eerder met justitie in aanraking geweest en veroordeeld.

Na de formele huwelijkssluiting spelen ook kwesties op seksueel vlak, zoals buitenechtelijke zwangerschappen en relaties:

- Tijdens haar huwelijk is een vrouw zwanger geworden van een andere man. Haar echtgenoot heeft het kind erkend. Nu heeft een familielid echter dit geheim ontdekt en is de familie in Syrië erbij betrokken geraakt.
- Een vrouw heeft een buitenechtelijke relatie gehad. Haar voormalige minnaar dreigt haar vader daarover in te lichten. Hij wil in ruil voor zijn zwijgen seks met de vrouw. Hij schijnt deze ‘tactiek’ in het verleden ook bij andere vrouwen met een etnische achtergrond te hebben toegepast.³³
- Een echtpaar leeft van elkaar gescheiden. Nu is de man ter ore gekomen dat zijn vrouw een nieuwe vriend heeft. Hierop beginnen bedreigingen door de man en twee meerderjarige zonen: de vrouw moet bij haar man terugkomen. De minderjarige zonen wonen bij moeder. Vader zou zijn minderjarige dochters willen uithuwelijken, hij heeft hun paspoorten ingenomen.

Ook kunnen tijdens het huwelijk problemen ontstaan doordat er in een gezin met harde hand bepaalde regels worden gehandhaafd:

- Een man verbiedt zijn vrouw en kinderen om buitenshuis te werken. Zijn vrouw mag niet alleen naar de inburgeringscursus of een opleiding volgen. De zoon krijgt opdracht de moeder en kinderen te controleren als vader naar Syrië is. De man dreigt familie van de vrouw iets aan te doen als zij bij hem weggaat. De vrouw vreest dat de man de kinderen mee naar Syrië neemt en daar uithuwelijkt.

33 Helaas neemt het LEC EGG in de praktijk waar dat deze ‘tactiek’ eveneens wordt gebruikt door mensenhandelaren, die op die manier slachtoffers onder dwang sekswerk laten verrichten. Zie ook J. Janssen & M. Rasenberg, ‘Dangerous liaisons. Over de relatie tussen eergelateerd geweld en mensenhandel’, *PROCES* 2017-6, p. 438-447.

- Een man vindt dat zijn schoonmoeder zich te veel met zijn gezin bemoeit. Hij verbiedt zijn vrouw nog contact te hebben met haar moeder. Als ze met haar moeder belt, slaat hij haar. Ze belt met haar schoonvader en die zegt dat ze terug moet gaan naar haar ouders en het kind achter moet laten. Daarop vlucht de moeder met haar kind en wordt ondergebracht op een veilige locatie.

Het is verder problematisch wanneer één of beide partners willen scheiden, maar de scheiding niet door de partner en/of betrokken familieleden wordt erkend:

- Een vrouw is naar Nederland gevlucht. In Syrië is ze getrouwd en heeft ze een zoon. Haar man heeft echter ook omgang met een andere vrouw. Zij wil scheiden. Hij dreigt haar in brand te steken en hun zoontje af te nemen. Hij zou onderweg zijn naar Nederland.
- Een vrouw wordt mishandeld en wil scheiden. Haar man wil de papieren echter niet tekenen omdat hij bang is dat hij dan terug moet en dat er problemen rond zijn naturalisatie ontstaan. Hij is bang dat hem bij terugkomst aangerekend zal worden dat zijn zoons het leger zijn ontvlucht.

Als reden voor scheiding worden vaak huiselijk geweld en overspel genoemd. Als een huwelijk dan eindelijk toch beëindigd is, blijkt het vaak nog niet zo eenvoudig om het leven weer op te pakken omdat bijvoorbeeld – zoals hiervoor al werd aangegeven – een nieuwe relatie niet geaccepteerd wordt of de familie verwacht dat de gescheiden vrouw weer bij de familie intrekt:

- Een echtpaar is gescheiden. De ouders van de vrouw hebben nog getracht de relatie te lijmen, maar toen bleek dat de man vreemd was gegaan hebben ze de breuk geaccepteerd. Nu wil haar familie weer dat ze thuis komt wonen, maar zij wil zelfstandig wonen. Ooms uit Duitsland hebben haar al gedreigd iets aan te doen als ze niet naar haar ouders teruggaat. In Syrië zou haar nichtje naar aanleiding van een dergelijke situatie zijn gedood door familieleden.

Ook kan na een scheiding de omgang met de kinderen complex zijn:

- Een man wordt door twee broers van zijn ex-vrouw bedreigd via sociale media. De familie van de ex-vrouw wil het zoontje uit dit huwelijk bij zich hebben omdat zij daar de eerste jaren voor gezorgd hebben.
- Een echtpaar is gescheiden en de zoon woont bij de moeder. Zijn vader mag hem volgens de Nederlandse omgangsregeling alleen bezoeken, maar niet meenemen. De moeder is bang dat haar ex-man hun kind zal ontvoeren.
- Een man mag volgens uitspraak van de Nederlandse rechtbank niet meer in de woning van vrouw en kinderen verblijven. Hij wil echter de controle over het gezin behouden en heeft de vrouw met de dood bedreigd en van die dreiging heeft hij ook haar ouders en broer in Syrië op de hoogte gesteld.

4 Open vragen en zorgen

Op basis van gegevens uit de jaarcijfers van het LEC EGG en de bestudering van een aantal dossiers is in deze bijdrage een schets gegeven van wat de politie in 2021 aan Syrische zaken gezien heeft, waarbij bij de behandeling rekening is gehouden met

een eermotief. Hoewel aan deze schets beperkingen kleven, biedt het wel een basis voor enkele gedachten over vervolgonderzoek.

Beperkingen van dit onderzoek

Het onderzoek waarop dit artikel is gebaseerd, kent een aantal beperkingen. In de eerste plaats zijn we uitgegaan van de casuïstiek die in 2021 aan het LEC EGG is voorgelegd. Daarbij gaat het om zaken die door de lokale politie als complex wordt ervaren.³⁴ De zaken die lokaal zonder tussenkomst van het LEC EGG worden afgedaan, bevinden zich niet in de cijfers van het LEC EGG. Bij de hier gepresenteerde zaken gaat het dus om de zwaardere gevallen. Verder heeft dit onderzoek een verkennend karakter. Op enkele kenmerken is de Syrische casuïstiek vergeleken met het totale aantal zaken, en daarnaast is een verdieping uitgevoerd op ongeveer de helft van het aantal Syrische zaken uit 2021. Daar zijn amper grote verschillen gevonden. De Syrische zaken zijn verder niet meer vergeleken met zaken uit andere groepen. Hoewel in een aantal publicaties onlangs uitspraken zijn gedaan over een toename van het aantal echtscheidingen onder mensen van Syrische komaf in Nederland,³⁵ kan hierover op basis van dit onderzoek geen harde uitspraken worden gedaan. Er is immers maar een jaar bekeken. Dat neemt niet weg dat er verschillende voorbeelden zijn aangetroffen waarbij de wens om te scheiden of de echtscheiding zelf voor de nodige problemen zorgde. Uitspraken over ontwikkelingen in de tijd – met uitzondering van het toegenomen aandeel van de Syrische zaken in de werkvoorraad van het LEC EGG – kunnen dan ook niet worden gedaan. Een en ander neemt niet weg dat op basis van de hier gepresenteerde beschrijving van deze casuïstiek niet alleen gezien de frequentie, maar ook gezien de ernst van de problematiek aandacht voor deze groep essentieel is.

Ecologisch model en complexiteit

Bij die verdere aandacht is oog voor complexiteit essentieel. Bij het LEC EGG wordt steeds gesproken over ‘mogelijke’ eerzaken. Het etiket ‘eengerelateerd geweld’ wordt niet op zaken geplakt. Dat etiket is namelijk niet zo belangrijk. Waar het vooral om gaat is dat de politie goede vragen stelt, want geweld is zelden monocausaal: doorgaans speelt er meer dan een probleem dat bijdraagt aan het ontstaan van geweld. Dat blijkt ook dagelijks tijdens het appèl, waarbij medewerkers van het LEC EGG de binnengekomen en lopende zaken samen bespreken.

Om die reden wordt in wetenschappelijk geweldsonderzoek dan ook geregeld gebruikgemaakt van een ecologisch model.³⁶ In een dergelijk model wordt op verschillende niveaus naar het ontstaan en voortbestaan van geweld gekeken: dat van

34 Denk in dit verband bijv. aan zaken met een fatale afloop of zaken waarvoor veel belangstelling is in politiek en media. Als complex worden ook zaken ervaren waarbij informatie in het buitenland moet worden ingewonnen of gebruik van het (inter)nationale netwerk van het LEC EGG essentieel is.

35 Zie bijv. www.socialevraagstukken.nl/traditioneel-syrisch-huwelijk-gedijt-niet-op-nederlandse-bodem/; www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/voor-veel-syrische-vrouwen-voelt-de-komst-naar-nederland-als-een-bevrijding-van-onderdrukking~bdddcd82/.

36 Zie voor een overzicht J. Janssen, *De toren van Babel. Een (rechts)antropologische blik op samenwerking bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties*, Den Haag: Boom juridisch 2021.

het individu, de familie en de maatschappij. Op individueel en familieniveau kunnen tal van factoren worden onderscheiden die bijdragen aan het vergroten van het risico om slachtoffer of pleger van geweld te worden. Denk met betrekking tot mensen van Syrische komaf aan spanningen die bijvoorbeeld ontstaan door gezondheidsproblemen of zorgen over de toekomst, over opleiding van de kinderen en (on)mogelijkheden om in Nederland te blijven of om naar familie in Syrië terug te keren.³⁷

Ook spelen opvattingen over genderverhoudingen, met andere woorden ideeën over hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen, een belangrijke rol.³⁸ Eerder werd al opgemerkt dat ook Syrië een diverse samenleving is; er bestaat geen gemiddelde Syriër. Culturele en religieuze achtergrond, leeftijd, opleidingsniveau en maatschappelijke positie, al zulke zaken zijn van invloed op de normen van mensen en de mogelijkheden die zij in het leven hebben en zijn daarmee een voedingsbodem voor geweld. Daarom is het lastig om op basis van de hiervoor gegeven beschrijving van de zaken die in 2021 bij het LEC EGG onder de aandacht zijn gebracht, tot harde uitspraken te komen over de invloed van religie op het gedrag van betrokkenen. Duidelijk is wel – zoals hiervoor al bij de beschrijving van de aard van de relatie tussen religie en eeropvattingen werd aangegeven – dat de conflicten zich doorgaans op het vlak van relaties en seksualiteit afspeelden, een veld waarop ook religieuze opvattingen van invloed kunnen zijn.

Al met al is het belangrijk dat wij ons realiseren dat geweldsbevorderende en remmende factoren voor individuele mensen en families dus verschillen. Op maatschappelijk niveau is ook een aantal factoren van invloed, zoals kansen op de arbeids- en woningmarkt. Momenteel is in Nederland veel vraag naar arbeidskrachten, maar is huisvesting schaars. Ook speelt daarbij toegang tot voorzieningen, uiteenlopend van medische tot en met veiligheidszorg, een rol. Een politiek en sociaal klimaat waarin veel debat is over de (on)mogelijkheden voor de opvang van vluchtelingen en andere migranten is ook een factor in dit ecologische model. Bij de bestudering van politiecijfers is het belangrijk dat wij ons realiseren dat al deze aspecten uit het ecologische model een rol spelen. Bij verder onderzoek naar deze groep mensen en hun ervaringen met (eengerelateerd) geweld moet dit complexe krachtenveld dan ook onderwerp van studie zijn.

37 www.pharos.nl/factsheets/syrische-vluchtelingen/; Dagevos & Maliepaard 2018; E. Miltenburg & J. Dagevos, 'Onderwijs', in: J. Dagevos, W. Huijnk, M. Maliepaard & E. Miltenburg (red.), *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*, Den Haag: SCP 2018, p. 95-112.

38 R.P. Huizinga & B. van Hoven, 'Hegemonic masculinities after forced migration: Exploring relational performances of Syrian refugee men in The Netherlands', *Gender, Place and Culture. A Journal of Feminist Geography* 2021-8, doi.org/10.1080/0966369X.2020.1784102.